

Стандартизування технологій дослідження місця події відповідно до міжнародних стандартів систем управління якістю та криміналістики

Андрій Полтавський

науковий співробітник, Навчально-науковий експертно-криміналістичний інститут Національної академії внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4401-8996>, e-mail: a.polt1966@gmail.com

Михайло Нечеснюк

старший науковий співробітник, Навчально-науковий експертно-криміналістичний інститут Національної академії внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2267-6496>, e-mail: necheshnyk.m@gmail.com

Висвітлено історію розвитку стандартизування процесів унормування технологій огляду місця злочину на рівні міжнародних стандартів систем управління якістю та криміналістики.

Ключові слова: технології дослідження місця події; стандартизування; міжнародні стандарти; системи управління якістю; криміналістика.

Standardization of Crime Scene Examination Technologies According to International Standards of Quality Management Systems and Forensics

Andrii Poltavskyi, Mykhailo Nechesniuk

The report's theses highlight the history of the development of standardization processes for normalizing crime scene examination technologies at the level of international standards for quality management systems and forensics.

Keywords: crime scene investigation technologies; standardization; international standards; quality management systems; forensics.

Міжнародна організація зі стандартизації (*International Organization for Standardization, ISO*) та Міжнародна електротехнічна комісія (*International Electrotechnical Commission, IEC*) утворюють спеціалізовану систему все-світньої стандартизації. На регіональному рівні (для України) функціонують Європейський комітет зі стандартизації (*Comite Europeen for Normalisation, CEN*) і Європейський комітет зі стандартизації в електротехніці (*European*

Committee for Electrotechnical Standardization, CENELEC) — дзеркальні організації щодо *ISO* та *IEC* відповідно. Основним принципом роботи *CEN* та *CENELEC* є обов'язкове застосування стандартів *ISO* та *IEC* як основи для розроблення європейських стандартів, або Євронорм (*EuroNorm, EN*). Національні органи зі стандартизації держав, що є членами *ISO* та/або *IEC*, *CEN* та/або *CENELEC*, беруть участь у розробленні міжнародних та регіональних

стандартів відповідно через технічні комітети, створені належними організаціями для роботи в певних сферах технічної діяльності.

Для всіх національних органів зі стандартизації країн Європейського Союзу (ЄС) упровадження затверджених стандартів *CEN* та/або *CENELEC* як національних стандартів у своїх країнах є обов'язковим, для чого зазначеними інституціями визначаються певні терміни набуття ними (стандартами) чинності.

Для національного органу стандартизації України, яким є Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості, Євронорма — це європейський стандарт, який має бути прийнятий як національний стандарт — Державний стандарт України (далі — *ДСТУ*), до того ж мають бути скасовані всі суперечні національні стандарти. Вимоги щодо обов'язкового впровадження як міжнародних, так і європейських стандартів, прийнятих в Україні як *ДСТУ*, в діяльності держави відсутні. Таке впровадження носить добровільний характер, якщо відповідними уповноваженими органами державної влади чи управління не унормовується положення щодо обов'язкового дотримання відповідності вимогам того чи того стандарту.

Акредитування процесів застосування спеціальних знань у криміналістичному процесі¹ у світі на рівні міжнародних стандартів розпочалося

із прийняттям у 1990 році керівництва (настанови) *ISO/IEC Guide 25:1990* щодо загальних вимог до компетентності калібрувальних та випробувальних лабораторій, яке (керівництво) застосовувалося й для акредитації криміналістичних (експертних) лабораторій. У 1999 році на заміну керівництву *ISO/IEC Guide 25:1990* приймається міжнародний стандарт *ISO/IEC 17025 General requirements for the competens of testing and calibranion laboratories* («Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій»), розроблений за результатами великого досвіду впровадження зазначеного вище керівництва (було акредитовано у світі понад 250 лабораторій). Останню, третю редакцію стандарту *ISO/IEC 17025* (2017 року) гармонізовано Європейським комітетом зі стандартизації, він прийнятий в Україні. У стандарті містяться актуалізовані вимоги, яким лабораторії (зокрема, криміналістичні) мають відповідати, якщо мають намір показати, що в них функціонує система управління і вони технічно компетентні та здатні отримувати технічно обґрунтовані результати.

Окрім того, в Європейському союзі діє Європейська кооперація з акредитації (*European accreditation, EA*), що є органом, який згідно з Регламентом (ЄС) № 765/2008 від 09.07.2008 р. керує системою експертного оцінювання серед національних органів

1 Криміналістичний процес — набір взаємопов'язаної або взаємодійної криміналістичної діяльності. Своєю чергою термін «криміналістичний» стосується методів, методик і технологій, застосовуваних для встановлення фактів, формування суджень та висновків, що можуть бути використані для судового розгляду.

з акредитації держав — членів Європейського Союзу та інших країн Європи. У межах функціонування ЕА діє Багатостороння угода (*EA Multilateral Agreement, MLA*) та Двостороння Угода (*EA Bilateral Agreement, EA BLA*), підписанти яких — національні органи з акредитації — визнають системи акредитації один одного як еквівалентні.

Також у Європі з 1995 року функціонує Європейська мережа криміналістичних інститутів (*European Network of Forensic Science Institutes, ENFSI*), яка у 2009 році визнана Європейською комісією зі стандартизації монопольною організацією в галузі криміналістики. У зв'язку з цим *ENFSI*, поряд із Проектним комітетом 419 «Криміналістичні послуги» (*Forensic science servis*) Європейської комісії зі стандартизації та зазначеними вище європейськими інституціями, бере безпосередню участь у прийнятті рішень зі стандартизації криміналістичного процесу.

Так, у 2008 році Генеральною Асамблеєю Європейської кооперації з акредитації (ЕА) та Генеральною Асамблеєю Європейської мережі криміналістичних інститутів ратифіковано Керівництво з імплементації міжнародного стандарту *ISO/IEC 17020 Conformity assessment — Requirements for the operation of various types of bodies performing inspection* («Оцінка відповідності. Вимоги до роботи різних типів органів інспектування»), який прийнято Європейською комісією зі стандартизації як європейський, у сфері розслідування (дослідження, огляду) місця злочину (по-

дії, інциденту) (*EA-5/03 Guidance for the implementation of ISO/IEC 17020 in the field of crime scene investigation*). Зазначений стандарт прийнятий і в Україні. Відповідно до вимог *ISO/IEC 17020*, згідно з роз'ясненнями *ENFSI*, крім дослідження місця злочину, можуть акредитуватися й установи, що забезпечують проведення судових експертиз, які не потребують застосування інструментальних методів досліджень (наприклад, почеркознавчих), та функціонування (формування веденням і застосуванням) баз даних.

В основу міжнародних стандартів *ISO/IEC 17020* та *ISO/IEC 17025* покладено модель менеджменту якості, визначену в стандарті *ISO/IEC 9001 Quality management systems — Requirements* («Системи управління якістю. Вимоги»), із урахуванням специфіки органів оцінювання відповідності — демонструванням того, що вимоги, визначені для установ, що здійснюють дослідження місць подій та проводять експертування зібраної у цьому разі слідової інформації, виконані.

Останній стандарт (*ISO/IEC 9001*) прийнято в ЄС та Україні.

ISO/IEC 17020 та *ISO/IEC 17025* установлюють загальні вимоги до компетентності органів інспектування, випробувальних та калібрувальних лабораторій відповідно. Інтерпретування вимог міжнародних стандартів систем управління якістю до діяльності організацій, що здійснюють криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, здійснено званою Міжнародною організацією з акредитації

(*International Laboratory Accreditation Cooperation, ILAC*), якою у 2002 році розроблено першу редакцію керівництва *G-19:2002 Guidelines for Forensic Science Laboratories* («Керівництво для криміналістичних лабораторій»), що застосовувалося під час акредитації за стандартом *ISO/IEC 17025*. У 2014 році оприлюднено нову редакцію зазначеного керівництва *G-19:08/2014 Modules in a Forensic Science Process* («Модулі в Криміналістичному процесі»), зміст якого актуалізовано для його застосування за акредитації як за стандартом *ISO/IEC 17020*, так і за стандартом *ISO/IEC 17025*.

У 2012 році підкомітет зі стандартизації в галузі забезпечення захисту інформаційних технологій (*ISO/IEC JTC 1/SC 27 IT Security techniques*) об'єднаного технічного комітету у сфері інформаційних технологій (*ISO/IEC JTC 1 Information technology*) Міжнародної організації зі стандартизації разом із Міжнародною електротехнічною комісією оприлюднюють перший міжнародний стандарт, що регламентує діяльність у сфері роботи із судовими доказами — *ISO/IEC 27037:2012 Information technology — Security techniques — Guidelines for identification, collection, acquisition and preservation of digital evidence* («Інформаційні технології. Методи забезпечення безпеки. Настанови щодо ідентифікації, збору, отримання та забезпечення збереження електронних доказів»). Зазначений стандарт фактично визначає процес огляду місць подій, пов'язаних із учиненням кіберзлочинів. *ISO/IEC 27037:2012* прийнято в ЄС та Україні.

У 2018 році Технічний комітет 272 *Forensic Sciences* («Криміналістика») Міжнародної організації зі стандартизації публікує першу та другу частини серійного міжнародного стандарту *ISO 21043-1:2018 Terms and definitions* («Терміни та визначення») та *ISO 21043-2:2018 Part 2: Recognition, recording, collecting, transport and storage of items* («Виявлення, фіксування, вилучення, транспортування та зберігання об'єктів»), що стосуються термінів і визначення понять, а також збирання (виявлення, фіксування, вилучення, транспортування та зберігання до направлення для експертування) об'єктів (крім цифрових (електронних), що мають або можуть мати криміналістичну значущість під час огляду місць інцидентів (крім пов'язаних із учиненням комп'ютерних злочинів). Зазначені стандарти прийнято в ЄС та Україні.

Із прийняттям стандартів *ISO/IEC 27037:2012* та *ISO 21043-2:2018* міжнародна криміналістична спільнота отримала унормовані технології збирання цифрових і фізичних доказів відповідно.

Слід зазначити, що в 2014—2015 роках Європейська мережа судово-експертних установ (у межах проекту «На шляху до Європейської судової стандартизації за допомогою Кращих практичних керівництв» розробила низку Кращих практичних керівництв, далі — *Керівництва*). Основна концепція проекту полягала в тому, що Керівництва підвищать якість діяльності криміналістичних установ у всій Європі і в такий спосіб сприятимуть стандартизуванню про-

цесів проведення дослідження місць злочину, експертування виявленої слідової інформації та транскордонного співробітництва між країнами. Основна мета Керівництв, які розміщені на сайті *ENFSI* у відкритому доступі,— застосування узгодженої методології та вироблення порівняних результатів, що сприятиме визнанню результатів криміналістичної діяльності усіх держав-членів *ENFSI*, а також інших зацікавлених країн. Одне з Керівництв присвячене порядку дослідження місця події та може застосовуватися інститутами-членами *ENFSI* та іншими агенціями для встановлення та підтримки робочих практик у сфері огляду місця злочину, що забезпечить надійність результатів, оптимізування якості отриманої інформації та отримання надійних доказів (*Best Practice Manual for Scene of Crime Examination*).

Після прийняття другої частини міжнародного серійного стандарту *ISO 21043-2:2018* Керівництво *G-19* (*ILAC*, міжнародне орієнтування) та Краще практичне керівництво з дослідження місця події (*ENFSI*, європейське орієнтування із залученням

деяких членів поза європейською криміналістичною спільнотою) отримали нові редакції з урахуванням вимог зазначеного стандарту.

Усі зазначені документи мають свій тезаурус — на перший погляд, не зовсім прийнятний для української мови. Невдовзі терміни та словосполучення, що уживаються на міжнародному рівні, увійдуть до мови криміналістів України для взаєморозуміння з міжнародною, зокрема європейською, криміналістичною спільнотою. Це особливо важливо під час розгляду кримінальних справ, порушених щодо дій країни окупанта, її військових злочинців та її посіпак у кримінальних і військових трибуналах, спеціальних судах тощо [1].

Перелік джерел посилання

1. Полтавський А. О., Нечеснюк М. В. Уніфікування судово-експертної діяльності у кримінальному провадженні в країнах із різними правовими системами : практ. посібник / за заг. ред. Красюка І. П., Кримчука С. Г., Ткаченко Н. М., Чернявського С. С., Чечіля Ю. О. Київ, 2023. 120 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/items/607e1fd2-e375-4dce-b4d6-f270f8a180b8> (дата звернення: 03.04.2025).